

19. Smith D. Beyond Indeterminacy and Self-Contradiction in Law : Transnational Abductions and Treaty Interpretation in U.S. v. Alvarez-Machain // *European Journal of International Law*. — 1995. — Vol. 6, N 1. — P. 1–31.
20. Лукашук И. И. Нормы международного права в правовой системе России / И. И. Лукашук. — М. : Спарк, 1997. — 210 с.
21. Michell P. Domestic Rights and international Responsibilities : Extradition Under the Canadian Charter // *Yale Journal of International Law*. — 1998. — Vol. 23. — P. 440–448.

Анотація

Нестеренко С. С. Принцип «due process of law» у міжнародному кримінальному праві. — Стаття.

Стаття присвячена розгляду дії принципу належної правової процедури при наданні державами взаємної правової допомоги у кримінальних справах. Зазначається, що при здійсненні боротьби зі злочинністю не можна не брати до уваги міжнародно-визнані права людини та необхідно спиратися на безумовне надання правових гарантій особі, у відношенні якої застосовуються відповідні примусові заходи.

Ключові слова: належна правова процедура, боротьба зі злочинністю, видача осіб, викрадення осіб.

Аннотация

Нестеренко С. С. Принцип «due process of law» в международном уголовном праве. — Статья.

Статья посвящена рассмотрению действия принципа надлежащей правовой процедуры при предоставлении государствами взаимной правовой помощи по уголовным делам. Отмечается, что при осуществлении борьбы с преступностью нельзя не учитывать международно-признанные права человека и необходимо опираться на безусловное предоставление правовых гарантий лицу, в отношении которого применяются соответствующие меры принуждения.

Ключевые слова: надлежащая правовая процедура, борьба с преступностью, выдача лиц, похищение лиц.

Summary

Nesterenko S. S. Principle «due process of law» in international criminal law. — Article.

The article examines the principle of due process of law in the provision of mutual legal assistance in criminal matters. Reported that in the fight against crime it is necessary to respect internationally recognized human rights and provide legal guarantees of persons, in respect of which measures of compulsion are apply.

Keywords: due process of law, fight against crime, extradition, kidnapping.

УДК 341.231.14:351.351.778.2:338.439

Н. І. Севостьянова

ЗАХИСТ ПРАВА НА ХАРЧУВАННЯ В РАМКАХ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГЛОБАЛЬНОЇ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ

Криза цін на продовольство 2008–2011 років викликала хвилю протестів по всьому світу, висувуючи питання про продовольчу політику і реалізацію права на харчування на перший план суспільної дискусії. У той час як окремі транснаціональні корпорації монополізували процедуру формування глобальних продовольчих запасів, число людей, що страждають від хронічного

голоду, у світі продовжує інтенсивно зростати, досягнувши в 2011 році три-вальної цифри в 1,1 млрд чоловік, що відповідає одній шостій частині населення планети. Все це свідчить про необхідність встановлення на міжнародному рівні ефективних механізмів захисту права на харчування, які зможуть стати інструментом в боротьбі з голодом і забезпеченням глобальної продовольчої безпеки.

До 1940-х років соціально-економічне право на харчування не було широко визнано і не згадувалося в більшості міжнародно-правових та національних нормативних актах. В роботах таких відомих вчених з міжнародного права, як П. М. Рабінович, А. І. Дмитрієв, М. М. Антонович, Л. Д. Тимченко, В. Ф. Погорілко, В. В. Мицик, В. Н. Денисов, багато уваги приділяється дослідженню фундаментальних прав людини та механізмів їх захисту але не виокремлюється проблема забезпечення права особи на харчування.

Перше висловлювання про те, що кожна людина народжується з невід'ємним правом на харчування, зазвичай приписують президентові Сполучених Штатів Америки Франкліну Рузвельту, яке він зробив у своїй знаменитій промові в 1941 році. У цій промові, яку називають «промовою чотирьох свобод», чітко сформульовані свобода слова, свобода віросповідання, свобода від злиднів і свобода від страху. Офіційно право на харчування було включено до переліку основних прав людини в 1948 році з прийняттям Загальної декларації прав людини [1]. У ст. 25 Декларації конкретно проголошується право на харчування: «Кожна людина має право на такий життєвий рівень, включаючи їжу, одяг, житло, медичний догляд та необхідне соціальне обслуговування, який необхідний для підтримки здоров'я і добробуту її самої та її сім'ї». Компоненти Декларації були виділені в два договори: один — з громадянських і політичних прав, а інший — з економічних, соціальних і культурних прав. Право на харчування включено в Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права. У ст. 11 Пакту визнається «право кожного на достатній життєвий рівень для нього самого і його сім'ї, включаючи достатнє харчування...» і «основне право кожної людини на свободу від голоду...». Це право було далі вдосконалено в 1999 році в Зауваженні загального порядку 12 Комітету ООН з економічних, соціальних і культурних прав, який здійснює нагляд за ходом здійснення Пакту. У ньому наголошується, що право на достатнє харчування реалізується в тому випадку, «коли кожна людина — чоловік, жінка, дитина — окремо або спільно з іншими в будь-який час має фізичні та економічні можливості для доступу до достатнього харчування або має у розпорядженні засоби для його отримання» [2]. Уряди повинні забезпечувати можливість здійснення цього права шляхом проведення політики та вжиття заходів, які забезпечать людям можливість або виробляти, або купувати достатню кількість продовольства. Спеціальний доповідач ООН з питань реалізації права на харчування Олів'є де Шуттер визначає його як право мати регулярний, постійний і необмежений доступ або безпосередньо, або шляхом закупівель до адекватного та достатнього в кількісному і якісному відношенні харчування, відповідному культурним традиціям народу, до якого належить споживач, і такому, що

як на індивідуальному, так і на колективному рівні приносить задоволення і достойне у фізичному та інтелектуальному відношенні життя, вільне від страху [1].

Право на харчування — це більше, ніж право на основні продукти харчування або на достатній рівень енергії в раціоні харчування. У Пакті передбачається, що право на харчування має прогресивно реалізовуватися на основі максимального використання наявних ресурсів. Навіть країни, в яких не спостерігається економічне зростання, можуть поступово реалізовувати право на харчування шляхом усунення перешкод, з якими може зіткнутися будь-яка особа або група осіб.

Правовий характер кореспондуючих праву на харчування зобов'язань держав визначено у ст. 2 Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права. Комітет з економічних, соціальних і культурних прав у своєму Зауваженні загального порядку 12 також визначив зобов'язання держав-учасниць по забезпеченню права на достатнє харчування на національному рівні. Зобов'язання поважати існуючий доступ до достатнього харчування вимагає від держав-учасниць не приймати ніяких заходів, що перешкоджають такому доступу. Зобов'язання захищати вимагає прийняття державою заходів щодо забезпечення того, щоб юридичні або фізичні особи не позбавляли інших фізичних осіб доступу до достатнього харчування. Зобов'язання здійснювати (полегшувати) означає, що держава повинна реально проводити заходи з розширення доступу людей до ресурсів і засобів забезпечення їх існування та використання ними цих ресурсів і засобів, включаючи продовольчу безпеку. У тих випадках, коли окрема особа або група осіб з незалежних від них причин виявляються не в змозі користуватися правом на достатнє харчування, використовувати засоби, що перебувають у їх розпорядженні, держави зобов'язані безпосередньо здійснювати (забезпечувати) це право. Це зобов'язання також діє стосовно до осіб, які є жертвами природних або інших катастроф [2].

Наявність широких масштабів голоду, недоїдання і убогості на тлі зростання глобального добробуту і продовольчого достатку, а також нездатності захистити вразливі групи населення від наслідків криз вказує на явну необхідність реформування системи глобального управління продовольчою безпекою.

Глобальне управління продовольчою безпекою передбачає наявність механізму, який сприятиме обговоренню, виробленню єдиних думок і координації дій з підвищення рівня продовольчої безпеки в загальносвітовому масштабі, а також на регіональному та національному рівнях. Це поняття вперше з'явилося на початку ХХ століття, коли Ліга Націй визнала потребу в досягненні будь-якої форми багатобічної домовленості з всесвітньої продовольчої безпеки. Проте лише із створенням Продовольчої і сільськогосподарської організації (ФАО) і ООН в 1945 році була сформована концепція всесвітньої продовольчої безпеки, що виходить за межі державних і регіональних кордонів. Політичні форуми високого рівня, такі як Всесвітня продовольча конференція в Римі у вересні 1974 року, Міжнародна конференція з проблем харчування в 1992 році і всесвітні продовольчі саміти в 1996 і 2002 роках, стали спробами закладення

основ системи міжнародного управління у сфері продовольчої безпеки. Були прийняті зобов'язання по боротьбі з голодом і відсутністю продовольчої безпеки, а всередині системи ООН були створені структури для вирішення проблем, що стосуються безпеки в галузі продовольства і харчування. Комітет з всесвітньої продовольчої безпеки (КВПБ) був заснований в 1974 році за рішенням Всесвітньої продовольчої конференції як міжурядовий орган системи ООН з аналізу та моніторингу політики та програм, пов'язаних з всесвітньою продовольчою безпекою. КВПБ, як міжурядовий механізм, носить універсальний характер. Він відкритий для всіх держав — членів ФАО і держав — учасниць Організації Об'єднаних Націй і для представників інших міжнародних організацій, громадянського суспільства і приватного сектора. У 1996 році Всесвітній продовольчий саміт (ВПС) доручив КВПБ здійснювати спостереження за реалізацією Плану дій ВПС. На міжнародному рівні право на харчування отримало потужну підтримку в 2004 році у зв'язку з одностайним ухваленням Радою керуючих Продовольчої та сільськогосподарської організації Добровільних керівних принципів на підтримку прогресивної реалізації права на достатнє харчування в контексті національної продовольчої забезпеченості, які неофіційно називають «Керівними принципами реалізації права на харчування». Вперше міжнародне співтовариство дійшло згоди щодо значення цього права в його повному обсязі. Керівні принципи скорочують розрив між правовим визнанням і ефективною реалізацією цього права, надаючи узгоджений набір програмних рекомендацій для урядів, груп громадянського суспільства та інших партнерів. 19 керівних принципів охоплюють політику в галузі економічного розвитку; правові та інституційні питання; сільськогосподарську та продовольчу політику; харчування, продовольчу безпеку і захист інтересів споживача; освіти та підвищення поінформованості; системи соціальної безпеки; надзвичайні ситуації та міжнародне співробітництво. Вони являють собою солідну основу для комплексної національної політики в галузі продовольчої безпеки. В рамках даного акта було дано визначення поняття «достатнього харчування» — як обсягу продовольства, який за своєю кількістю і різноманітністю є достатнім для задоволення всіх потреб людини в поживних речовинах для ведення здорового та активного життя. У 2000 році Комісією з прав людини в її резолюції 2000/10 був визначений Мандат Спеціального доповідача з питання реалізації права на харчування. Після зміни в червні 2006 року Комісії з прав людини на Раду з прав людини мандат був підтверджений і продовжений резолюцією 6/2 Ради з прав людини від 27 вересня 2007 року. Функції Спеціального доповідача включають в себе: подання до Ради з прав людини та Генеральної Асамблеї щорічних доповідей про діяльність і дослідження, зроблені в рамках здійснення мандата; здійснення моніторингу стану захищеності права на харчування в усьому світі, відстеження намічених загальних тенденцій, що стосуються права на харчування; проведення роботи з державами та іншими зацікавленими сторонами, що перебувають на розгляді випадків порушень у галузі права на харчування та інших питань, які входять у сферу компетенції їх мандата; сприяння повній реалізації права на харчування через діалог з відпо-

відними суб'єктами за допомогою участі в семінарах, конференціях і зустрічах експертів [3].

На рівні з універсальними механізмами захисту права на харчування регулярно проводиться цілий ряд національних та регіональних заходів у рамках процесу за участю громадськості для підвищення рівня безпеки в галузі продовольства і харчування і для створення середовища, яке сприяє зростанню сільського господарства. Існуючі і нові регіональні і субрегіональні ініціативи (такі, як НЕПАД / КПРСХА і «Латинська Америка без голоду») функціонують з метою розвитку інтеграції, послідовності і узгодженості зусиль, здійснюваних на національному рівні. Поряд з цим очевидна тенденція до активнішого погодження політики та заходів по здійсненню, яка проявляється у зусиллях по координації діяльності донорів у рамках Паризької декларації та Аккрської програми дій. За рішенням форуму «ВПС: п'ять років потому» був створений Міжнародний альянс з боротьби проти голоду (МАБГ) як багатогалузевий і багатосторонній механізм для узагальнення досвіду та активізації ініціатив на національному рівні.

Велика частина заходів з реалізації права на харчування здійснюється на національному рівні. Ключовими факторами в цій галузі є політична воля і прихильність міжнародним нормам. Процес перетворення в життя зобов'язання, як правило, включає ухвалення законодавства щодо здійснення цього права, а також конкретних заходів і програм. До країн, які нині працюють у цій галузі, відносяться Болівія, Гватемала, Індонезія, Малі, Мозамбік, Непал і Уганда. В Індії в 2001 році активізувалися зусилля з реалізації права на харчування у зв'язку з порушенням позову, пред'явленого однією неурядовою організацією по захисту громадянських свобод в Раджастані. Вони були спрямовані на використання продовольчих запасів країни для запобігання голоду в період великомасштабної посухи. Хоча Верховний суд Індії ще не виніс остаточного рішення по цій справі, він видав ряд важливих тимчасових наказів. Вони являли собою приписи щодо офіційного визнання права на харчування, наприклад, розпорядження центральному уряду і урядам штатів про вжиття заходів, включаючи витрачання ресурсів, з метою поліпшення ситуації [4].

Суд також віддав розпорядження урядам інформувати відповідні групи населення про їх законні права на харчування. Конституція Південної Африки 1994 року, прийнята після скасування системи апартеїду, є дуже прогресивним актом, який проголошує у своєму біллі про права людини, що: «кожна людина має право мати доступ до достатньої кількості продовольства і води...».

У цьому акті вказується, що держава повинна надати кожній дитині право на достатнє харчування. Відповідно до Конституції була також створена комісія з прав людини, що володіє мандатом здійснювати моніторинг реалізації всіх прав людини, розслідувати скарги про порушення цих прав і прагнути усунути їх і підвищувати ступінь інформованості населення про права людини. Також докладаються зусилля з метою розробити законодавчу основу для реалізації права на харчування. Суди в розвинених країнах також займаються тлумаченням і гарантуванням права на харчування. Наприклад, Верховний суд

Швейцарії, при розгляді справи про нелегальних мігрантів, визнав в 1996 році право на мінімальні базові умови, включаючи, харчування, з метою запобігання ситуаціям, коли людей «доводять до жебрацького існування, тобто умов, які не можна назвати людськими».

Міжнародний Суд ООН у своєму консультативному висновку у справі про будівництво Ізраїлем стіни на окупованій території Палестини дійшов висновку, що дії Ізраїлю суперечать Пакту про соціальні, культурні та економічні права та що спорудження захисних стін є фактором, що «негативно впливає на рівень продовольчої безпеки в регіоні». Таким чином Міжнародний Суд визнав той факт, що реалізація права на харчування може бути під загрозою під час воєнних дій, які обмежують доступ до родючої землі, питної води чи продовольства [5].

З метою подолання згубного впливу дорожнечі продовольства і палива на глобальну продовольчу безпеку в квітні 2008 року була заснована Цільова група ООН високого рівня з проблеми глобальної кризи в галузі продовольства, щоб сприяти прийняттю всеосяжних і об'єднаних заходів у відповідь з боку органів системи ООН шляхом полегшення розробки пріоритетного плану дій і координації його здійснення на національному рівні. На Конференції високого рівня з питань всесвітньої продовольчої безпеки: виклики зміни клімату та біоенергії (ФАО, червень 2008 року) і на саміті «Великої вісімки» в Японії (липень 2008 року, Токійська декларація) були викладені конкретні пропозиції щодо створення Глобального партнерства з проблем сільського господарства і продовольства. Вони знайшли підтвердження в ході Мадридської наради високого рівня з питань продовольчої безпеки для всіх (січень 2009 року), на якій продовольча безпека і харчування були включені в число чинників на користь Глобального партнерства. Потім ці пропозиції обговорювалися на Конференції ФАО в листопаді 2008 року, на Аквільському саміті «Великої вісімки» в липні 2009 року і на саміті «Великої вісімки» в Пітсбурзі у вересні 2009 року [6].

У липні 2009 року саміт «Великої вісімки» в Італії дав поштовх Аквільській ініціативі у сфері продовольчої безпеки: учасники саміту прийняли зобов'язання мобілізувати протягом трьох років 21 млн доларів США для більш скоординованого і всеосяжного підвищення рівня продовольчої безпеки. З тих пір відповідно до Аквільської дорожньої карти було проведено ряд нарад за участю відповідних міжнародних органів та донорів з метою розробки системного підходу до втілення прийнятих в Аквілі зобов'язань у конкретні плани і практичні кроки. У боротьбі проти основних факторів заклопотаності, пов'язаних з продовольчою безпекою і харчуванням, ці ініціативи націлювалися на побудову нової структури управління всесвітньою продовольчою безпекою та розвиток та реформування існуючих інститутів і на зміцнення партнерських зв'язків [7].

Функції організацій, що займаються проблемами сільськогосподарської та продовольчої безпеки, потрібно переорієнтувати, посилити і скоординувати, щоб вони могли справлятися з новими викликами. Завдяки зазначеним захо-

дам вдалося частково просунутися по шляху узгодження і одностайності (наприклад, одностайності установ ООН або груп країн — таких, як «Велика вісімка»).

Також в рамках наради на 66-й сесії Генеральної Асамблеї ООН забезпечення продовольчої безпеки було визначено як одне з двох пріоритетних напрямків у досягненні Цілей Розвитку Тисячоліття. Проте, як і раніше, очевидна потреба в більш послідовному глобальному управлінні продовольчою безпекою з метою заохочення єднання політики і дій у всіх зацікавлених сторін [8].

До них відносяться уряди, відповідні національні та міжнародні установи, групи громадянського суспільства — такі, як організації виробників і споживачів та інші ключові суб'єкти глобальної продовольчої системи. Не слід недооцінювати роль приватного сектора, так само як і харчової промисловості, яка має потужний потенціал. Об'єднавши свої зусилля, ці зацікавлені сторони можуть більш ефективно просуватися на шляху викорінення хронічного голоду, відсутності продовольчої безпеки і недоїдання і запобігати появі продовольчих криз у майбутньому.

Література

1. Lauren Birchfield & Jessica Corsi, *Between Starvation and Globalization: Realizing the Right to Food in India*, 31 Mich. J. Int'l L. 691, 697–98 (2010).
2. International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, UNITED NATIONS TREATY COLLECTION: STATUS OF TREATIES (Jan. 18, 2011) [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://treaties.un.org/doc/Publication/MTDSG/Volume%20I/Chapter%20IV/IV-3.en.pdf>.
3. Asbjorn Eide. *The Human Right to Adequate Food and Freedom From Hunger*, in *The Right to Food in Theory and Practice* 2, 5, (FAO, 1998);
4. FAO, *Right to Food, Fisheries and the Right to Food*, 27 (2009) (by Anniken Skonhoft & Ambra Gobena) [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.fao.org/righttofood/publi09/Fisheries_en.pdf.
5. Carmen G. Gonzalez, *The Global Food Crisis: Law, Policy, and the Elusive Quest for Justice*, 13 YALE HUMAN RIGHTS AND DEVELOPMENT L.J. 462, 462 (2010) [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.law.yale.edu/documents/pdf/LawJournals/Gonzalez_The_Global_Food_Crisis.pdf.
6. Eric Holt-Gimenez, *From Food Crisis to Food Sovereignty: The Challenge of Social Movements*, in *AGRICULTURE AND FOOD IN CRISIS: CONFLICT, RESISTANCE, AND RENEWAL* 207, 210 (Fred Magdoff & Brian Tokar, eds. 2010).
7. *Продовольственная безопасность и финансовый кризис, отчет Секретариата ВСПВ* [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.fao.org/fileadmin/templates/wsfs/Summit/WSFS_Issues_papers/Issues_papers_RU/WSFS_Financial_R_LR.pdf.
8. *MDG Advocacy Action Plan* [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.un.org/millenniumgoals/mdg_ap_%20logframe.pdf.

Анотація

Севостьянова Н. І. Захист права на харчування в рамках забезпечення глобальної продовольчої безпеки. — Стаття.

Стаття присвячена визначенню поняття та змісту права на харчування, його еволюції в міжнародно-правових актах, дослідженню діяльності міжнародних організацій по забезпеченню глобальної продовольчої безпеки.

Ключові слова: право на харчування, глобальна продовольча безпека, Продовольча та сільськогосподарська організація, Комітет з всесвітньої продовольчої безпеки.

Анотація

Севостьянова Н. И. Защита права на питание в рамках обеспечения глобальной продовольственной безопасности. — Статья.

Статья посвящена определению понятия и содержания права на питание, его эволюции в международно-правовых актах, исследованию деятельности международных организаций по обеспечению глобальной продовольственной безопасности.

Ключевые слова: право на питание, глобальная продовольственная безопасность, Продовольственная и сельскохозяйственная организация, Комитет по всемирной продовольственной безопасности.

Summary

Sevostianova N. I. Protection of the right to food in the global food security. — Article.

Article proposes the definition and the scope of the right to food, its evolution in international acts; it also analyzes the activities of the international organizations on reaching global food safety.

Keywords: right to food, global food safety, Food and Agriculture organization, Global Food Committee.

УДК 341.01

О. М. Іванченко

ЗАГАЛЬНОВИЗНАНІ ПРИНЦИПИ І НОРМИ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

Останнім часом підвищився інтерес до питань взаємодії норм національного права з нормами міжнародного. Відповідний розвиток державно-правового механізму обумовлений, насамперед, ускладненням змісту і зростанням обсягу міжнародних зобов'язань України як суверенної незалежної держави. Чимало зроблено і для вдосконалення конституційно-правового регулювання здійснення норм міжнародного права. Робляться перші кроки для обліку специфіки взаємодії міжнародного права з окремими галузями національного права.

Однак проблема співвідношення та взаємодії українського права з міжнародним є лише частиною загальної теоретичної (і практичної) проблеми співвідношення та взаємодії норм міжнародного та норм національного права. Тому ясно, що аналіз даної конкретної проблеми вимагає належного врахування наукових уявлень основоположного характеру, які відносяться до неї. Для того щоб зрозуміти як співвідноситься міжнародне і національне право, потрібно зрозуміти, що собою являють загальновізані принципи і норми національного та міжнародного права.

Принципи права — це закріплені у праві вихідні нормативно-керівні положення, що характеризують його зміст, основи, зазначені в ньому закономірності суспільного життя.

У сучасній юридичній літературі визнають принципи демократизму, законності, гуманізму, рівності всіх перед законом, взаємної відповідальності держави та особи тощо. Розрізняють також загально-правові, міжгалузеві, галузеві принципи та принципи інститутів права.